กลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

Strategic and Communications Network for Blue Swimming Crab Sustainability Project in Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center.

Received: September 1, 2018
Revised: January 9, 2019
Accepted: January 10, 2019

ภารดี พึ่งสำราญ (Paradee Phuengsamran)*
สุทธินันท์ โสตวิถี (Suttinun Sotwitee)*
ประจวบ ลีรักษาเกียรติ (Prachuab Leeruksatiat)**
ฐกร ค้าขายกิจธวัช (Thakorn Kakhaikittawat)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารและลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร รูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยจากเอกสาร การลงพื้นที่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารของเครือข่ายประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสารมีแนวทางการสื่อสารที่ใช้การสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ ความตั้งใจจริง และการปรับสารให้เข้ากับผู้รับสาร กลยุทธ์ด้านสารได้มีแนวทางในการนำเสนอสารในเรื่องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนที่ชี้ให้เห็นถึงการเกิดประโยชน์ร่วมกันต่อการประกอบชีพประมง กลยุทธ์การใช้สื่อ พบว่า เครือข่ายไม่มีงบประมาณในการผลิตสื่อเฉพาะกิจ ใช้สื่อบุคคล โซเชียลมีเดีย วิทยุสื่อสาร ลงพื้นที่ สื่อกิจกรรมและสื่อมวลชนต่างๆ ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเป็นลักษณะการทำงานที่มีรูปแบบความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จสามารถตรวจสอบได้ เครือข่ายจะมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่างคุ้งกระเบนฯทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง (central) และมีองค์ความรู้ระบบธนาคารปูม้าเป็นสะพาน (bridges) ที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม(cluster) เครือข่ายสมาชิกด้วยกันหรือลูกข่าย (peripherals) รูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายประกอบด้วย การเป็นเวทีกลางประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อมูลวิชาการ ทรัพยากร ตลอดจนการสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆและเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ประชาสัมพันธ์โครงการ

คำสำคัญ : กลยุทธ์การสื่อสาร ลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

* อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Faculty of Communication Arts. Rambhai Barni Ramabhat University
** ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center

Abstract

This research has objectives to study communication strategy, communication network characteristic, and participation format of Blue Swimming Crab Sustainability Project in Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center. This is qualitative research; collecting data by document analysis, field work, participant observation, in-depth interview, and focus group with key informant. The result shows that communication strategy is consisted of 2 strategies. Sender Strategy contains with building reliability, trustworthy, determination, and always adjusting the content for receiver. Message Strategy contains with presenting about abundance of blue swimming crab in Kung Krabaen Bay which shows mutual benefits for fishery. Media Strategy contains with using personal media, social media, radio, field work, activity media and mass media instead of media arranged by the Blue Swimming Crab Sustainability Project due to no budget. Communication Network Characteristic has checkable partner relationship as the participation format, with recognizable success. The network will have Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center as the central, Blue Swimming Crab Bank knowledge as a bridge that will connect to other network clusters or peripherals. Participation format contains with being a central stage for cooperating, exchanging knowledge, academic information, resources, as well as generating new trends of information and publicize this project.

Keyword: Communication Strategy, Communication Network Characteristic, Blue Swimming Crab Sustainability Project in Kung Krabaen Bay Royal Development Study Center.

บทนำ

จากความต้องการการบริโภคทรัพยากรปูม้าหรือ Blue Swimming Crab สัตว์น้ำเศรษฐกิจของอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ได้ส่งผลต่อปริมาณของทรัพยากรที่เข้าสู่สถานการณ์ขาดแคลน ขาดความมั่นคงของทรัพยากร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จึงได้จัดทำโครงการธนาคารปูม้า เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนและพื้นที่ใกล้เคียงขึ้น ทำการพัฒนารูปแบบการเพาะเลี้ยงปูม้าด้วยวิธีการต่างๆ ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่เสริมสร้างรณรงค์สร้างจิตสำนึกและรักษาพันธุ์สัตว์น้ำให้คงอยู่ไว้กับท้องทะเล ประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพชาวประมงในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตามกรอบแนวคิดการวางแผนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์(ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. 2554 :13-46) บนหลักการจัดการประมง (อุธร ฤทธิลึก 2556 : 83-84) และทฤษฎีเครือข่าย (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2559 : 176-179) ของโครงการธนาคารปูม้า ที่ได้ก่อให้เกิดการการใช้ประโยชน์ร่วมกันตามแนวคิดความความมั่นคงด้านอาหาร ได้สะท้อนผลการศึกษาเรื่อง การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ในประเด็นสาธารณะ: แนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์และการใช้

ประโยชน์อย่างยั่งยืน โครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ถึงมิติการสื่อสารของโครงการว่ามีลักษณะเป็นการสร้างเครือข่ายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ผ่านขั้นตอนหลักการจัดการประมง 7 ประการ (อุธร ฤทธิลึก 2556 : 83-84) ซึ่งข้อสรุปในประเด็นการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนนั้นเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร ตามที่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้แบ่งและให้ความหมายออกเป็น 4 มิติย่อย ได้แก่ ความพอเพียง การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพ (FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit, 1996. http://www.fao.org/wfs.) ข้อสรุปในส่วนนี้ได้เชื่อมโยงต่อทฤษฎีเครือข่าย (network theory) ตามที่ (สุรพงษ์ โสธนะเสียร 2559 : 178) ได้อธิบายไว้ว่า พลังของเครือข่ายจะทรงพลังหรือลงตัวอย่างพอดีนั้นจะต้องอยู่ที่ความสามารถของเครือข่ายในการควบคุมการไหลของข้อมูลข่าวสารอย่างสมดุลด้วยการยึดโยงผลประโยชน์ร่วมกันและแปลความหมายอย่างเดียวกัน

สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญถึงเหตุผลที่องค์กรต้องมีเครือข่ายเป็นองค์ประกอบการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาต่อยอดจากการวิจัย ดังกล่าว ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารและการใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่ต้องการแสดงผลให้ทราบถึงการใช้ประโยชน์รูปแบบความร่วมมือของเครือข่าย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารและลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร รูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารของยุบล เบ็ญจรงค์กิจ (2554 : 1) ซึ่งได้อธิบายถึง คำว่ากลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง แผนหรือการวางแผนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยเฉพาะแผนที่ต้องทำในระยะยาว ในกรณีการดำเนินงานขององค์กร กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการหรือความรู้ที่จะนำมาใช้แข่งขันในการทำงานหรือดำเนินธุรกิจ

ดังนั้น กลยุทธ์การสื่อสาร (Communication Strategy) หมายถึง การวางแผน วิธีการ ความรู้ในการสื่อสารที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย กลยุทธ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับหน่วยงานหรือผู้วางแผนที่จะต้องมองหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นวิธีไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งในการกำหนดกลยุทธ์ทางการสื่อสารนั้น (Smith, 2002 ; อ้างถึงใน ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ 2554 :38) ได้แบ่งลักษณะของกลยุทธ์ออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ กลยุทธ์เชิงรุก (Proactive strategies) และกลยุทธ์เชิงรับ(Reactive strategies)

โดยปัจจัยตามองค์ประกอบการสื่อสาร SMCR ที่ก่อให้เกิดการสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร ประกอบด้วยกลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์การสร้างสาร กลยุทธ์การใช้สื่อและกลยุทธ์เกี่ยวกับผู้รับสาร ทั้งนี้ การศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเพียง 3 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์การสร้างสาร กลยุทธ์การใช้สื่อ

อนึ่ง ผลของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกรณีศึกษาโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ได้ก่อรูปเป็นกระบวนการสื่อสารลักษณะเครือข่ายของกลุ่มสมาชิก (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร 2559 : 176) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกติดต่อกันอย่างทั่วหน้า กลุ่ม (Cluster) ของการสื่อสารได้แสดงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างมั่นคงเหมือนตาข่ายรอบล้อมด้วยบริวาร/ลูกข่าย (Peripherals) ผ่านกลยุทธ์การสื่อสาร ที่กล่าวถึงในข้างต้น เป็นการเชื่อมโยงกันในเครือข่ายระหว่างศูนย์กลางกับลูกข่ายและระหว่าง cluster ถูกเรียกว่าเป็นสะพาน (bridges) ซึ่งสะพานอาจเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างคน (liaison) งาน (task) ทั้งนี้ สะพานอาจเชื่อมโยงเกิดขึ้นระหว่างเรากับผู้อื่น (in-degree) หรือผู้อื่นกับเรา (out-degree) หรือเราอาจเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกับทุกคน (centrality) อย่างไรก็ตามสะพานที่เชื่อมโยงอาจทำหน้าที่ได้หลากหลายด้าน (multiplex) แต่ความสำเร็จจำเป็นต้องใช้เครือข่ายเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างมิตรภาพ (หรือสังกัด) ข้อมูลข่าวสาร การผลิต รูปแบบความร่วมมือเพื่อสร้างความรู้สึกว่าใกล้ชิดและการได้ใช้ผลประโยชน์ร่วมกัน

ดังนั้น การทำงานตามคุณลักษณะเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งในการสร้างความร่วมมือประสานการสื่อสารเชื่อมโยงระหว่างกันเป็นรูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน การติดต่อสื่อสารอาจทำได้ทั้งผ่านศูนย์กลางหรือแม่ข่ายและการติดต่อระหว่ากลุ่มเพื่อก่อให้เกิดการใช้ผลประโยชน์ร่วมกัน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ อ้างถึงใน ฆโนทัย บุญฟัก 2550: 14) ได้อธิบายถึง การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร (Communication network analysis) ในทางปฏิบัติประกอบด้วย การค้นหากลุ่มบุคคลในเครือข่าย การระบุบทบาทเชิงการสื่อสารของบุคคลต่างๆในเครือข่าย การวัดเส้นทางการสื่อสารในเครือข่ายทิศทางในการสื่อสาร การวิเคราะห์ประเด็นที่สื่อสารในเครือข่าย สิ่งเหล่านี้จักเป็นการสะท้อนถึงภาพรวมของการสื่อสารและเครือข่าย

ซึ่งเกณฑ์การแบ่งประเภทของเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2543 : 44-46) อธิบายว่า จะแบ่งตามขนาดของกลุ่ม พื้นที่ ประเด็นที่สนใจร่วม วิชาชีพของกลุ่มสมาชิก บทบาทของกลุ่ม ลักษณะภาคีร่วมในเครือข่ายและระดับความผูกพัน ทั้งนี้ (ปาริชาติ วลัยสถียร 2543 : 24) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึง การจำแนกประเภทของเครือข่ายสามารถจำแนกได้ตามประเภทการดำเนินงานที่ประกอบด้วย เครือข่ายทางความคิด เครือข่ายกิจกรรมและเครือข่ายสนับสนุนทุน โดยรูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายการใช้ประโยชน์ของเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2543 : 84-89) ที่จัดตั้งขึ้นแต่ละกลุ่มต่างมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของตนเอง ยิ่งเครือข่ายใดสามารถเล่นหรือแสดงบทบาทตอบเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้ครบถ้วน เครือข่ายนั้นก็จะยิ่งทรงพลังในการเคลื่อนไหวและมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้าง อาทิ การใช้เครือข่ายเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ และการใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบความคิดในการศึกษา คือ 1) แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสาร 2)ทฤษฎีเครือข่าย 3)แนวคิดการใช้ประโยชน์ความร่วมมือของเครือข่าย ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยนำกรอบทฤษฎีและแนวคิดมาใช้ในขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1.ขั้นตอนการศึกษากลยุทธ์การสื่อสาร ใช้แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อให้ทราบถึงลักษณะของกลยุทธ์ที่ใช้ แนวทางวิธีการไปสู่เป้าหมาย ตลอดจนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารตามระบบของโครงการธนาคารปูม้า

2.ขั้นตอนการศึกษาเครือข่ายการสื่อสารโครงการธนาคารปูม้า ใช้ทฤษฎีเครือข่ายและแนวคิดการใช้ประโยชน์ความร่วมมือของเครือข่าย เพื่อให้ทราบถึงลักษณะองค์ประกอบเครือข่ายการสื่อสาร การเชื่อมโยงภายในเครือข่าย การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร ตลอดจนหลักการดำเนินงาน รูปแบบความมือการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำมาวิเคราะห์อภิปรายผลการศึกษา

วิธีการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) งานวิจัย หนังสือและตำราต่างๆ แล้วนำมารวบรวมวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจากการลงพื้นที่ (Site Visit) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Observation Participation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group)

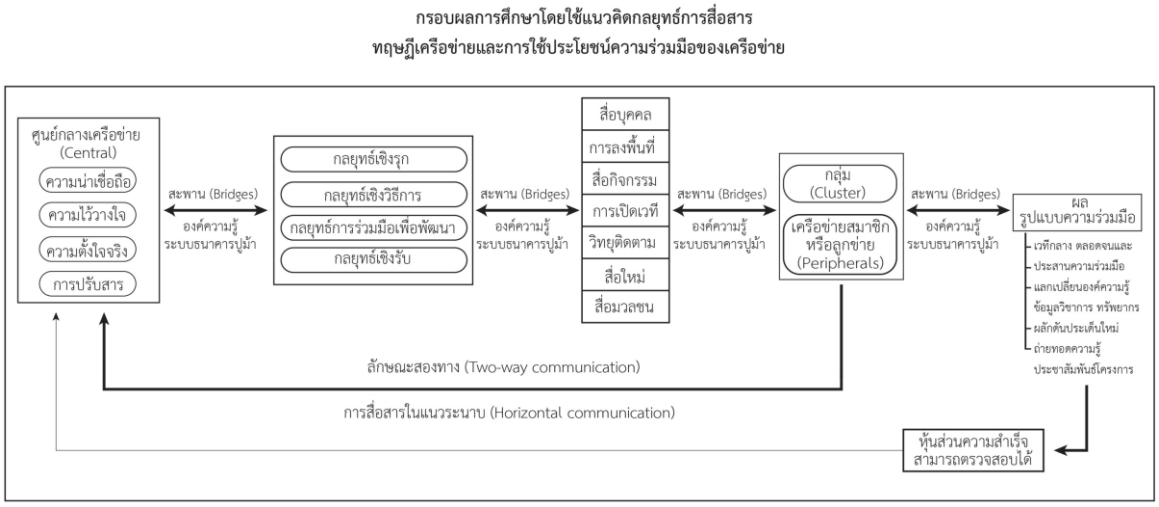
ผู้ศึกษาได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ คือ 1) พิจารณาจากเครื่องมือทำการประมงปูม้า เช่น อวนจมปู อวนจมกุง อวนติดตา ลอบปลา และลอบปู เป็นต้น และ 2) พิจาณาจากแหล่งที่ทำประมง ชุมชนประมงที่จัดทำธนาคารปูม้าในพื้นที่ดำเนินการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯที่ครอบคลุม 2 อำเภอ พื้นที่ที่มีการแพรกระจายทางภูมิศาสตร์หรือการทำประมงปูม้าบริเวณชายฝั่งทะเลของอ่าวคุ้งกระเบน ประกอบด้วยตำบลสนามไชย ตำบลช้างข้าม อำเภอนายายอาม และ ตำบลคลองขุด อำเภอ ท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มตำบลสนามไชย ตำบลช้างข้าม อำเภอนายายอาม เป็นจำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านปากตะโปน-บ้านท่าแคลง ตำบลสนามไชย อำเภอนายายอาม จ.จันทบุรี 2) กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านหัวแหลม ตำบลสนามไชย อำเภอนานายอาม จ.จันทบุรี และ 3) กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านช้างข้าม ตำบลช้างขาม อำเภอนายายอาม จ.จันทบุรี และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จ.จันทบุรี เป็นจำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประมงชายฝั่งคุ้งกระเบน ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จ.จันทบุรี และ 2) กลุ่มประมงชายปากน้ำแขมหนู ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จ.จันทบุรี นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นคณะทำงาน แกนนำสมาชิกโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ เป็นจำนวนอีก 5 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์ใช้คำถามปลายเปิดและปลายปิด แบบคำถามเป็นประเด็นที่สนใจมีโครงสร้างและสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมที่มุ่งต้องการสอบถามรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสื่อสาร ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารและรูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายของโครงการ อาทิเช่น ท่านมีกลวิธี วิธีการหรือแนวทางสื่อสารอย่างไรต่อสมาชิกกลุ่ม เครือข่ายของโครงการเป้าหมายของเครือข่ายคืออะไรและต้องการก่อให้เกิดผลในด้านใด ลักษณะการทำงานของเครือข่ายสมาชิกมีลักษณะอย่างไร แต่ละเครือข่ายสมาชิกมีรูปแบบการสื่อสารประสานความร่วมมือแบบใดบ้าง อย่างไร

ผลการศึกษา

การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารและลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร รูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ สามารถแสดงผลการศึกษาตามกรอบในการวิเคราะห์ผลดังนี้

ภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้กรอบกลยุทธ์การสื่อสาร ทฤษฎีเครือข่าย และการใช้ประโยชน์ความร่วมมือของเครือข่าย

กลยุทธ์การสื่อสาร : โครงการธนาคารปูม้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้วางแผนการสื่อสารหรือคณะทำงานของโครงการธนาคารปูม้าได้ใช้แนวทางวิธีการไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ คือ การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของปูม้าที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนภายในอ่าวคุ้งกระเบน โดยมีเป้าหมายถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งชายฝั่งทะเลอ่าวไทยและอันดามัน ซึ่งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์คณะทำงาน พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารประกอบด้วย 2 กลยุทธ์หลัก คือ กลยุทธ์เชิงรุก (Proactive Strategies) ได้แก่ การพัฒนาเครือข่ายธนาคารปูที่ยั่งยืนชุมชนต้นแบบ การพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชน จัดระบบพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืนแตกขยายเครือข่ายกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มใหม่ ฝึกอบรมด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายธนาคารปูม้าอย่างเป็นระบบ จัดกิจกรรมสานสัมพันธ์เครือข่ายธนาคารปูม้าในภาคตะวันออก ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจัดโปรแกรมเพิ่มกิจกรรมเชี่ยไข่ปูภายในชุมชน ตลอดจนเน้นย้ำยุทธศาสตร์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ซึ่งคณะทำงานผู้ส่งสารโครงการได้มีการประสานงานเปิดเวทีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องมาตรการข้อบังคับ ผลกระทบตามกฎหมาย และประสานงานเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างเครือข่ายในด้านการประกอบอาชีพประมงประเด็นพื้นที่ซับซ้อน สำหรับกลยุทธ์เชิงรับ (Reactive Strategies) จากการสัมภาษณ์คณะทำงาน พบว่า มีกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพสมาชิกเครือข่ายการใช้เครื่องมือทำประมงปูม้าและจัดระบบลงทะเบียนเรือภายในอ่าวคุ้งกระเบน จากการศึกษายังพบว่า กลยุทธ์เชิงรับจะเน้นให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์เชิงแก้ไข (WO Strategy) ที่ตอบรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ หรือปัญหาที่องค์กรหรือโครงการเผชิญอยู่อันประกอบด้วยกิจกรรมหรือโครงกาที่เกี่ยวข้องกับแผนการสื่อสาร เช่น จัดทำข้อตกลงร่วมกันในการทำประมงปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน ปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีหน่วยเฝ้าระวังตลอด 24 ชั่วโมงสำหรับผู้ฝ่าฝืนการทำ

ประมงปูม้า ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเขี่ยไข่ปูให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย สร้างช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็วครอบคลุม

จากการลงพื้นที่ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร พบว่ามีกลยุทธ์ 3 รูปแบบที่เกี่ยวข้องคือ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์เกี่ยวกับการสร้างสาร และกลยุทธ์เกี่ยวกับสื่อ รายละเอียดดังนี้

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร เนื่องด้วยโครงการธนาคารปูม้าเป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำริของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ดังนั้น ผู้ส่งสารต้นแบบคือ รัฐกาลที่ 9 พ่อหลวงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชาวไทยที่ทรงอิทธิพลอย่างมากในฐานะผู้ส่งสารอันได้รับความศรัทธาเชื่อถือเป็นอย่างดี และพบว่า กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสารของโครงการธนาคารปูม้ามีแนวทางในการสื่อสาร ได้แก่

1. ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร โครงการธนาคารปูม้าอยู่ในรูปขององค์การ หน่วยงานภายใต้การทำงานของศูนย์ประสานงานตามโครงการพระราชดำริและกรมประมง ดังนั้น จึงสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดีในฐานะนักปฏิบัติงานที่ลงสู่ชุมชน

2. มีความน่าไว้วางใจและมีความตั้งใจจริงต่อผู้รับสาร พบว่า การก่อตั้งโครงการธนาคารปูม้าในช่วงแรกคณะทำงานผู้ส่งสาร พบกับปัญหาด้านทักษะการสื่อสารที่ต้องสื่อสารกับประชาชนภายในถ้องถิ่น เพราะคนท้องถิ่นช่วงแรกจะมองภาพคณะทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มักจะสร้างปัญหา ข้อขัดแย้งกับประชาชนมากกว่าจะมาสร้างผลประโยชน์ ดังนั้น จึงส่งผลต่อการไม่ยอมรับโครงการ ยากต่อการสร้างความไว้วางใจต่อชุมชน

ระยะต่อมาคณะทำงานชุดเดิมได้ปรับแผนใช้กิจกรรมเข้าค่ายลูกเสือของชุมชน ปกปิดตัวตนการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปทำความรู้จักกับชาวประมงพื้นบ้านในท้องถิ่น และจากความตั้งใจจริงต่อการปฏิบัติงานความเป็นนักอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรปูม้า คณะทำงานจึงเริ่มได้รับการไว้วางใจเป็นต้นมา หากแต่ยังเลือกใช้กิจกรรมสื่อสารเดิมที่เน้นการลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคย สร้างความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ปรับบุคลิกภาพในความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย สร้างความเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จเช่นเคย

3. มีการปรับสารของตนเองให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ เนื่องด้วยสารหรือองค์ความรู้ระบบธนาคารปูม้าเป็นกระบวนการที่ต้องเชื่อมโยงกับความเป็นวิทยาศาสตร์กับสภาพแวดล้อมจริงที่ผู้รับสารเจอในชีวิตประจำวันในการประกอบอาชีพชาวประมง ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะสื่อสาร ทำความเข้าใจและสร้างการยอมรับต่อผู้รับสารถึงองค์ความรู้ของระบบธนาคารปูม้าอย่างถ่องแท้ จากการศึกษาพบว่า การปรับสารหรือองค์ความรู้ของระบบธนาคารปูม้าจะเป็นลักษณะการสื่อสารที่เน้นย้ำ สร้างความเข้าใจตรงกันใช้วิธีการเจรจาพูดคุยแบบเห็นหน้าคาดตา ใช้การสาธิตเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน หลังจากนั้นจึงรอผลถึงการเปลี่ยนแปลที่เกิดขึ้นร่วมกัน ถือว่าเป็นการปรับเนื้อหาสารจากเรื่องที่เข้าใจยากมาเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้นส่งผลให้ระหว่างผู้ส่งสารคณะทำงานและผู้รับสารเครือข่ายแกนนำสมาชิกได้เข้าใจตัวเนื้อหาสารของระบบองค์ความรู้โครงการธนาคารปูม้าได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีที่แน่นแฟ้นระหว่างกัน

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ ยังพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่ (1) การสร้างความอุ่นใจ (safety factor) ของผู้ส่งสารตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา โดยใช้ความความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่น้องในชุมชน สามารถติดต่อปรึกษาได้ตลอดเวลา (2) คุณสมบัติของผู้ส่งสารที่มีความ

เชี่ยวชาญโดยตรงบุคลากรสังกัดกรมประมง ประสบการณ์ทำงาน การเป็นวิทยากรองค์ความรู้ธนาคารปูม้าทั้งในและต่างประเทศ ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารได้เป็นอย่างดี และ(3)ด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (dynamism factor) ปัจจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้น ความไม่เฉื่อยชาของผู้ส่งสารคณะทำงานโครงการที่แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนในการเป็นหน่วยงานหรือเครือข่ายกลางประสานงาน เปิดเวทีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องมาตรการข้อบังคับผลกระทบตามกฎหมาย เปิดโอกาสให้กลุ่มภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันสำหรับมาตรการหรือข้อบังคับกฎหมายที่ส่งต่อการประกอบอาชีพของชาวประมงภายในอ่าวคุ้งกระเบน

กลยุทธ์ด้านสาร กลยุทธ์ด้านสารของโครงการธนาคารปูม้า เป็นแนวทางสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาสารหรือระบบองค์ความรู้ของโครงการเพื่อส่งเสริมต่อการสร้างจิตสำนึกของสมาชิกเครือข่ายหรือผู้รับสาร

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วนคือ กลยุทธ์ด้านสารของคณะทำงานโครงการและกลยุทธ์ด้านสารของเครือข่ายแกนนำสมาชิก จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า สารทั้ง 2 ส่วนมีลักษณะรูปแบบคล้ายคลึงกันอาจมีความแตกต่างกันบ้างตรงกลวิธีการนำเสนอตามเทคนิคเฉพาะของแต่ละท่าน รายละเอียดคือ

กลยุทธ์ด้านสารของคณะทำงานโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์ พบว่า คณะทำงานโครงการจะนำเสนอถ่ายทอดองค์ความรู้ระบบธนาคารปูม้าใช้เนื้อหาสารที่นำเสนอเน้นย้ำในเรื่องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบนเป็นหลักใหญ่ ทั้งนี้เพื่อชี้ให้ผู้รับสารเห็นถึงการใช้ประโยชน์ร่วมกันในระยะยาวระหว่างทรัพยากรปูม้าที่กำลังลดน้อยลงกับผู้ใช้(มนุษย์ผู้บริโภคทรัพยากร)ที่ต้องการเพิ่มมากขึ้น โดยได้กำหนดประเด็นในการนำเสนอสารให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของระบบองค์ความรู้ธนาคารปูม้า รายละเอียดคือ

การสื่อสารประเด็นเรื่องการฟื้นฟู อนุรักษ์ และการพัฒนาอาชีพ จากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า เนื้อหาสารที่คณะทำงานโครงการธนาคารปูม้าใช้จะมีลักษณะจูงใจโดยใช้อารมณ์ทางบวก (Positive emotional appeals) หรือการทำให้รู้สึกดีที่แสดงให้เห็นว่าพวกเราชาวประมงควรรักษาทรัพยากรภายในท้องถิ่นรักอาชีพชาวประมงของเรา ซึ่งใช้การจูงใจด้วยเหตุผลการให้ข้อมูลสนับสนุนที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย พร้อมแสดงความเชื่อมโยงระหว่างสาเหตุกับผลที่เกิดขึ้น ประกอบกับการใช้อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นเครื่องจูงใจ อาศัยคุณสมบัติในสายตาของผู้รับสารความเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ คณะทำงานได้กำหนดประเด็นเนื้อหาสารการนำเสนอใน 3 ประเด็นหลักใหญ่คือ (1) จะสื่อสารด้วยประเด็นการชักจูงใจให้ชาวประมงภายในพื้นที่เข้าสู่ระบบของธนาคารปูม้า ด้วยวิธีการนำปูไข่นอกกระดองมาฝากไว้กับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ หรือเข้าสู่ระบบธนาคารปูม้าที่อยู่ใกล้ที่สุด วิธีการนี้เรียกสั้นๆว่า ฝากไข่แม่ปูไข่นอกกระดอง เป็นการพัฒนารูปแบบการเพาะเลี้ยงปูม้าด้วยการติดตั้งระบบถังพักไข่ปูด้วยถังพลาสติกจำนวน 7 ใบ แบบถังใส่ออกซิเจนเป็นรูปแบบการเพาะเลี้ยงปูม้าที่ทำให้แม่ปูได้เขี่ยไข่สมบูรณ์เต็มที่แล้วจึงให้ชาวประมงมารับแม่ปูกลับเมื่อจะออกทะเล การมารับแม่ปูกลับอาจนำไปขายหรือใช้ประโยชน์อย่างไรต่อก็แล้วแต่ความประสงค์ของผู้มารับ วิธีนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่กลมกลืนกับบริบทของชาวประมงพื้นบ้านของอ่าวคุ้งกระเบน (2) สื่อสารด้วยประเด็นเรื่อง การลดจำนวนเครื่องมือประมงชนิดทำลายล้างลงในบางเขต เพราะอนุภาพของเครื่องมือเหล่านี้ได้ทำลายล้างสัตว์ทะเลน้อยใหญ่โดยไม่จำเป็นประกอบกับอำนาจทำลายล้างของเครื่องมือได้นำและทำลายเครื่องมือของชาวประมงพื้นบ้านในบางส่วนไปด้วย จัดว่าเป็นทำลายล้างมากกว่าการทำให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพประมงในระยะยาว ตลอดจนสื่อสาร

กิจกรรมต่างๆเพื่อสร้างและรักษาสัตว์พันธุ์สัตว์น้ำให้คงอยู่ไว้กับท้องทะเล (3) สื่อสารนำเสนอประเด็นการแก้ไขปัญหาด้านค่าไฟฟ้าแก่สมาชิกโครงการธนาคารปูม้า เพราะเดิมนั้นการติดตั้งระบบถังพักไข่ปูด้วยถังใส่ออกซิเจนสมาชิกแต่ละบ้านจะต้องมีค่าใช้จ่ายไฟฟ้าประมาณ 1500-3000 บาทต่อเดือน เป็นข้อจำกัดอย่างมากกับกลุ่มประมงขนาดเล็กๆที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบได้ด้วยต้นทุนที่สูง ดังนั้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯจึงได้ร่วมกับสำนักงานพลังงานจังหวัดจันทบุรีสร้างพลังงานทดแทน หรือนำโซล่าเซลล์มาใช้กับธนาคารปูม้า เป็นการประสานงานทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ ร่วมมองเป้าหมายในระยะยาวให้ระบบองค์ความรู้ธนาคารปูม้าเกิดความครอบคลุมทุกพื้นที่สำหรับอนาคต ส่งเสริมการสร้างรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืนให้กับประชาชนในพื้นที่ดำเนินการ อนึ่ง ระบบธนาคารปูม้าแบบโซล่าเซลล์ยังอยู่ในระยะนำร่องเพิ่งเริ่มดำเนินการ

สำหรับวิธีการนำเสนอสาร จะใช้วิธีการเจรจาพูดคุยชี้ให้เห็นถึงการเกิดประโยชน์ร่วมกัน ใช้วิธีการลงพื้นที่ ศึกษาดูงาน การสาธิต หรืออาจประชุมแบบเป็นทางการเป็นครั้งคราว จุดประสงค์เพื่อก่อให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการ

กลยุทธ์ด้านสารของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า เครือข่ายสมาชิกแกนนำธนาคารปูม้าจะใช้เนื้อหาสารที่เน้นการสร้างจิตสำนึก ใช้วิธีปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกภายในเครือข่าย ประกอบด้วยข้อสรุป 3 แนวทาง คือ ไม่ขายปูม้านอกกระดอง ไม่ซื้อปูไข่ และไม่บริโภค ซึ่งในแต่ละเครือข่ายจะมีการกำหนดประเด็นเนื้อหาสารที่คล้ายคลึงกัน แต่วิธีการนำเสนอสารจะตามกลวิธีเฉพาะตนดังนี้

การสื่อสารประเด็นองค์ความรู้ระบบธนาคารปูม้าและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า เนื้อหาสารที่เครือข่ายสมาชิกแกนนำธนาคารปูม้า มีลักษณะเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมโดยเริ่มจากให้ความรู้แก่สมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่ได้เรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ สนับสนุน คล้อยตามและท้ายที่สุดเกิดการปฏิบัติตามตามแนวทางการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันจนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันสร้างเป็นเครือข่าย ซึ่งได้กำหนดประเด็นเนื้อหาสาร การนำเสนอให้ความสำคัญใน 3 ประเด็นหลักใหญ่คือ (1) นำเสนอเนื้อหาสารสร้างจิตสำนึกแบบประมงรุ่นใหม่ กล่าวคือ จับไปด้วยแต่ต้องอนุรักษ์ไปด้วยเพราะคืออาชีพ โดยผลักดันให้สมาชิกในหมู่บ้าน ชุมชน ชาวบ้านเขี่ยไข่ปู เมื่อเขี่ยไข่แล้วจึงนำแม่ปูไปขายได้ (2) นำเสนอเนื้อหาสาร เกี่ยวกับวิธีการเขี่ยไข่ปูที่ถูกต้อง เช่น การนำเอาปูไข่นอกกระดองที่มีสีดำนำลงไปในถังน้ำออกซิเจน 1 คืน หลังจากนั้นจึงคืนปล่อยลงสู่ทะเล หากเป็นสีดำจะออกเร็ว แต่หากเป็นสีเทา 6-7 เดือน อัตราการรอดน้อยกว่าสีส้มเพราะผนังไข่บางกว่าสีส้ม สีส้มเป็นไข่อ่อนผนังไข่จะยังหนาอยู่ การรอดอยู่ที่การขนย้าย ให้รอจังหวะน้ำขึ้นเต็มที่แล้วค่อยปล่อย เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้จะเน้นให้ผู้รับสารได้เห็นผลเชิงประจักษ์เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงสามารถเดินสังเกตจำนวนลูกปูที่เพิ่มขึ้นได้จากบริเวณหน้าหาดซึ่งมักจะพบปูขนาด 12 ซม เกิดขึ้นหลังจากนั้นเป็นล้านตัว วิธีการนำเสนอเนื้อหาในประเด็นนี้จะเกิดการชักชวนต่อสมาชิกท่านอื่นภายในหมู่บ้านเข้าสู่ระบบสมาชิกเครือข่ายธนาคารปูม้าอยู่เสมอๆ (3) สื่อสารด้วยประเด็นเรื่องขอความร่วมมือไม่จับและไม่บริโภคปูม้าที่มีไข่และปูม้าตัวเล็ก (ที่มีขนาดต่ำกว่า 8-12 ซม เมื่อวัดจากหนามแหลมทั้งสองด้านของกระดอง) เพื่อให้ทรัพยากรปูม้ามีความสมดุลยังคงอยู่ต่อไป และ (4) สื่อสารด้วยประเด็น ส่งเสริมการสร้างแนวปะการัง แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่สมบูรณ์ในพื้นที่ที่จะต้องใช้เป็นสถานที่การอนุรักษ์

สำหรับวิธีการนำเสนอสาร จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า หากเป็นเยาวชนหรือเด็กเล็กจะใช้กุศโลบาย (บางเครือข่าย) โดยการส่งเสริมการฟื้นฟู อนุรักษ์ โดยมากจะใช้วิธีการเจรจาพูดคุย สำรวจพื้นที่จริง เน้นชี้ให้เห็นถึงการหมุนเวียนทรัพยากรปูม้าแบบยั่งยืน พยายามโน้มน้าวใจให้สมาชิกทุกคนร่วมมือ เสียสละ และเรียนรู้ร่วมกัน พยายามดึงชาวประมงที่เจอไข่นอกกระดองโดยไม่ตั้งใจเข้าสู่ระบบของธนาคารปูม้าให้สมาชิกภายในหมู่บ้านได้เห็นภาพของจำนวนปูม้าที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น นำเสนอให้เห็นถึงผลประโยชน์ต่ออาชีพตนเอง การมีปูม้าประกอบอาชีพประมงแบบยั่งยืนจะไม่ก่อให้เกิดการขาดแคลน และสามารถเข้าถึงได้อย่างพอเพียง ทุกคนในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นวิธีการนำเสนอกระจายข่าวสารเพื่อเป็นแรงผลักดันขับเคลื่อนโครงการ

กลยุทธ์การใช้สื่อ จากการสัมภาษณ์ พบว่า คณะทำงานผู้ส่งสาร(ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ) ไม่ได้มีงบประมาณในการผลิตสื่อเฉพาะกิจของโครงการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ระบบโครงการธนาคารปูม้านั้น พบว่า ใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญคณะทำงานของโครงการธนาคารปูม้าที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีประสบการณ์ตรง ใช้วิทยุสื่อสาร แอพพลิเคชั่นไลน์เพื่อแจ้งข่าวสาร ใช้สื่อกิจกรรม ได้แก่ การลงพื้นที่ การอบรม การประชุมสาธิต กิจกรรมอบรมเทคนิคต่างๆ กิจกรรมศึกษาดูงาน ตลอดจนกิจกรรมการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ การเปิดเวทีประสานงานในวาระที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรการทางกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และสื่อใหม่ได้แก่การผลิตคลิปสั้นๆลง YouTube เป็นลักษณะมือสมัครเล่นผลิตเองโดยคณะทำงานโครงการ ขณะที่สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการนั้น พบว่า จะเป็นพื้นที่บนหน่วยสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำภายในอ่าวอุ้งกระเบนซึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตแหล่งท่องเที่ยวตามเชิงธรรมชาติ นิทรรศการเคลื่อนที่ภาพรวมการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อใหม่ได้แก่ การเขียนจดหมายเชิญตามเพจสังคมออนไลน์เข้าร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น การร่วมเข้าทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม หรือจากการโพสต์เรื่องราวลงโซเชียลมีเดียของผู้รับสารเมื่อมาทำกิจกรรม ขณะที่สื่อมวลชนส่วนใหญ่จะสนใจและติดต่อเข้าขอถ่ายทำและสัมภาษณ์การดำเนินโครงการธนาคารปูม้าเอง สาเหตุเพราะการเป็นโครงการพระราชดำริ

สำหรับกลยุทธ์การใช้สื่อของเครือข่ายสมาชิกแกนนำโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า แกนนำสมาชิกก็ไม่ได้มีงบประมาณในการผลิตสื่อเฉพาะกิจเป็นของตนเองเช่นกัน ซึ่งกลยุทธ์การใช้สื่อของเครือข่ายสมาชิกแกนนำมีลักษณะเหมือนคณะทำงานผู้ส่งสาร พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้และการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกการฟื้นฟู อนุรักษ์ของระบบโครงการธนาคารปูม้า ส่วนใหญ่ใช้โรงเรือนที่บ้านเปิดเป็นพื้นที่สาธิต แกนนำสมาชิกจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรด้วยตนเอง อาศัยการสาธิตให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเมื่อลงมือปฏิบัติจริง ใช้แอพพลิเคชั่นไลน์ Facebook โทรศัพท์ในการนัดหมายหรือติดต่อสื่อสาร อาศัยการเจรจาพูดคุย สร้างข้อตกลงเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ร่วมคิดร่วมทำมีการประชุมแบบไม่เป็นทางการที่เน้นความสะดวกเอื้อต่อการประกอบอาชีพของแต่ละสมาชิกเครือข่าย

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของโครงการธนาคารปูม้า เป็นลักษณะการทำงานที่มีรูปแบบความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จ การประสานงานของกลุ่มที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข้อมูลการสื่อสารของการทำประมงปูม้าระหว่างกันหรือทำกิจกรรมด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์ร่วมกัน โดยการติดต่อสื่อสารทำได้ทั้งผ่านคณะทำงานศูนย์กลางหรือแม่ข่าย (central) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯและการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม(cluster)

สมาชิกเครือข่าย/ลูกข่าย(peripherals) ซึ่งมีรูปแบบหรือการจัดระเบียบที่ยังคงความอิสระตามรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆที่สามารถตรวจสอบได้ด้วยระบบบัญชี เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้ข้อตกลงการเข้าสู่ระบบธนาคารปูม้าอย่างเป็นระบบ

จากผลจากการจัดการประมง : ธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่ พบว่า เครือข่าย ดังกล่าว มีลักษณะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างเครือข่ายแกนนำหรือกลุ่มสมาชิกลูกข่ายของธนาคารปูม้าทั้งภายในและภายนอกอ่าวคุ้งกระเบน เป็นการสื่อสารที่แสดงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างมั่นคงที่ครอบคลุมทั้งภายในและภายนอกองค์กร (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ สำนักงานพลังงานจังหวัด ภาคเอกชน เป็นต้น) โดยมีศูนย์กลาง คือ ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯเป็นตัวถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปเป็นทอดๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มสมาชิกแกนนำจะเชื่อมโยงและแพร่กระจายข่าวสารออกไปเป็นระบบเครือข่าย เครือข่ายดังกล่าวเป็นเครือข่ายที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ อนึ่ง เครือข่ายแกนนำสมาชิกปูม้าจะมีการสื่อสารพร้อมกันในห้วงเวลาที่กำหนด เช่น การเรียกมาประชุมเพื่อร่วมหารือตามวาระต่างๆที่ค่อนข้างเร่งด่วน เช่น วาระการบังคับใช้กฎหมาย หรือสื่อสารต่างห้วงเวลากัน สิ่งนี้จะพิจารณาจากความสะดวกที่ตรงกันหรือหรือการว่างจากการออกทำประมง

การเชื่อมโยงภายในเครือข่าย ศูนย์กลาง (central) จะถ่ายทอดข่าวสารไปยังลูกข่ายแกนนำสมาชิกธนาคารปูม้า โดยจะนำข้อมูลข่าวสารของโครงการธนาคารปูม้าหรืออาจเรียกว่า องค์ความรู้ธนาคารปูม้า เป็นสะพาน (bridges)ที่เชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่ม(cluster) เครือข่ายสมาชิกด้วยกันหรือลูกข่าย (peripherals) ทั้งนี้ องค์ความรู้ธนาคารปูม้าหรือสะพานดังกล่าว จะมีผลต่อความสำเร็จหรือเป็นตัวแปลปัจจัยของเครือข่ายที่แตกต่างกัน สะพานองค์ความรู้ธนาคารปูม้าจะทำหน้าที่ได้หลากหลายทั้งด้านการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายที่อาศัยการเจรจา พูดคุย กิจกรรมสาธิต สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จของสมาชิกกลุ่ม อนึ่ง กระบวนการดังกล่าว จะอาศัยการร่วมด้วยช่วยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างจิตสำนึกความสามัคคีภายในชุมชนให้เป็นพลังสำคัญของการรวมกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างสมดุล ดังนั้น การควบคุมการไหลของข้อมูลข่าวสารจึงยึดโยงผลประโยชน์ร่วมกันของการใช้ทรัพยากรปูม้าเพื่อการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน เป็นลักษณะการพึ่งพิงผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายการทำประมงปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน หรือเป็นกระบวนการทำงานบนแนวคิดการจัดการประมงแบบบูรณาการแบบมีส่วนร่วม (การมีทรัพยากรปูม้า เพื่อใช้ประโยชน์ประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน)

องค์ประกอบของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่มคือ (1) ศูนย์กลางเครือข่าย คณะทำงาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน ฯ (2) แกนนำสมาชิกเครือข่ายบุคคลที่เป็นแกนนำและมีส่วนสำคัญในการริเริ่มฟื้นฟู อนุรักษ์และเข้าระบบธนาคารปูม้า รวมทั้งเป็นผู้มีความผูกพันและได้รับความนับถือของสมาชิกท่านอื่นภายในพื้นที่ (3) เครือข่ายสมาชิก สมาชิกภายในพื้นที่ที่สมัครใจเข้าสู่ระบบธนาคารปูม้า สำหรับในกลุ่มที่ (2) และ (3) มีการแบ่งประเภทเครือข่ายตามพื้นที่เป็นเครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล จัดว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ศูนย์กลางเครือข่ายจะใช้เกณฑ์การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายพิจารณาตามพื้นที่การทำประมงและเครื่องมือการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านที่เห็นได้ภายในอ่าวคุ้งกระเบนฯ และ(4) พันธมิตร หน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยราชการทั้งภายในจังหวัดจันทบุรีและภาคตะวันออก บริษัทเอกชนที่พร้อม

ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น หลักการดำเนินงานของเครือข่ายดังกล่าวเป็นลักษณะของเครือข่ายกิจกรรมและเครือข่ายความคิด กล่าวคือ เป็นเครือข่ายที่เน้นการสร้างความร่วมมือ รวมสร้างจิตสำนึกตามแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์ ตามระบบธนาคารปูม้า ซึ่งสมาชิกแกนนำครือข่ายจะคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องการทำประมงปูม้าเป็นหลักเน้นการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทรัพยากรภายในท้องถิ่น ประกอบกับเป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เพื่อเผยแพร่ เป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนประสบการณ์แก่เครือข่าย องค์กร หน่วยงานที่สนใจ เช่น บริษัทเอกชน สถาบันการศึกษา เครือข่ายธนาคารปูม้าภายในภาคตะวันออก เป็นต้น

ลักษณะทิศทางในการสื่อสารและทิศทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในเครือข่าย พบว่า ทิศทางในการสื่อสาร (Direction) เครือข่ายธนาคารปูม้ามีทิศทางในการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal communication) เป็นไปในลักษณะสองทาง(Two-way communication) คือเป็นการสื่อสารในลักษณะที่ระบบโครงการธนาคารปูม้าและแกนนำสมาชิกเครือข่ายทุกคนได้เข้ามาประสานความร่วมมือกับโครงการในการฟื้นฟูอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของทรัพยากรปูม้าแบบมีความเสมอภาคไม่ได้มีการสั่งการลงมาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง แต่มีการสื่อสารภายในเครือข่ายแบบเท่าเทียมกัน เส้นทางการไหลของข่าวสารจะเชื่อมโยงการสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันกับเครือข่ายทั้งหมด นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผลการศึกษาได้สะท้อนว่า ทิศทางการสื่อสารภายในระหว่างบุคคลสมาชิกภายในเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ได้มีทิศทางในการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal communication) คือ สมาชิกทุกคนของเครือข่ายได้ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างจิตสำนึกแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์ ตามระบบของธนาคารปูม้า และผสานความร่วมมือการดำเนินงานด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจเนื่องด้วยส่วนหนึ่งถือว่าเป็นการสืบสานพระราชปณิธานและหลักการทรงงานของรัชกาลที่ 9 พ่อหลวงของแผ่นดิน ซึ่งทิศทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในเครือข่าย สามารถอธิบายผลได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ทิศทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในเครือข่าย

เครือข่ายการสื่อสาร	ทิศทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร
1. เครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Wheel network)	เป็นการสื่อสารที่มีศูนย์กลาง (central) หรือศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่างคุ้งกระเบนฯ ทำหน้าที่ถ่ายทอดประเด็นข่าวสารไปยังลูกข่ายแกนนำสมาชิกกลุ่มอื่นๆ เป็นการสื่อสารที่เป็นหัวใจของโครงการ คือ ถ่ายทอดความรู้สึกร่วมในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน เป็นตัวเชื่อมกับเครือข่ายสมาชิกกลุ่มอื่นๆ
2. เครือข่ายการสื่อสารที่ติดต่อกันได้หมดทุกคน (All-channel network)	เป็นการสื่อสารของกลุ่มย่อยๆต่างๆ ที่ส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมสูง ได้แก่ การประสานงานติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่ายสมาชิกกับสถาบันศึกษา ใช้ประเด็นการสื่อสารที่ร่วมสร้างจิตสำนึก ร่วมเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารตามระบบโครงการธนาคารปูม้า ทั้งนี้ พันธมิตรบริษัทเอกชนอาจเข้าร่วม

	สนับสนุนอุปกรณ์ในการเพิ่มจุดติดตั้งระบบธนาคารปูม้าภายในพื้นที่ที่อาจไม่ต้องผ่านศูนย์กลาง (central) หรือสมาชิกเครือข่ายคนอื่นๆ สมาชิกภายในเครือข่ายสามารถติดต่อกันเองได้ทั้งในด้านการรับและส่งข่าวสาร
3. เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle network)	เป็นการสื่อสารของกลุ่มย่อยๆต่างๆ เช่น กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านปากตะโปน-บ้านท่าแคลง กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านหัวแหลม กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านช้างข้าม กลุ่มประมงชายฝั่งคุ้งกระเบน กลุ่มประมงชายปากน้ำแขมหนู และบริษัทเอกชน ซึ่งได้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน อาจเป็นเรื่องการรับซื้อแม่ปูไข่หลังจากเขี่ยไข่ที่ผ่านระบบของธนาคารปูม้ามาเรียบร้อยแล้ว โดยสมาชิกเครือข่ายทุกคนจะมีสถานะเท่าเทียมกันในการกระจายข่าวสารสามารถติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากตนได้ทั้งสองข้าง ซึ่งพบว่าสมาชิกในเครือข่ายได้มีการติดต่อสื่อสารกันเอง โดยไม่ผ่านศูนย์กลาง (central) สามารถสร้างขวัญและกำลังใจและความพึงพอใจได้อย่างดี

รูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า จากการสัมภาษณ์กลุ่มสรุปได้ว่า เป็นการทำงานในลักษณะหุ้นส่วนความสำเร็จในการแปลผลประโยชน์ประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ การพัฒนาอาชีพให้มีทรัพยากรปูม้าที่อุดมสมบูรณ์ภายในอ่าวคุ้งกระเบนในระยะยาวและยั่งยืน เพียงพอสมดุลต่อการประกอบอาชีพประมง ดังนั้น รูปแบบความร่วมมือพลังของเครือข่าย สามารถนำเสนอได้ดังนี้

1. การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานความร่วมมือ ได้แก่ วาระที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่สามารถสร้างความชัดเจนต่อการทำประมง ทั้งประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ที่ยังเกิดข้อเลื่อมล้ำบางประการ ศูนย์กลางของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้าจะใช้เวทีนี้ในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานประมงจังหวัด ซึ่งได้รับการตอบรับในการเข้าร่วมประชุมเพื่อหารือ หาแนวทางแก้ไขได้เป็นอย่างดี เป็นการเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนสร้างจุดหมายปลายทางร่วมกันระหว่างเครือข่ายสมาชิก

2. ใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และข้อมูลวิชาการ ได้แก่ การสนับสนุนความรู้ด้านการทำประมงปูม้าแบบโซล่าเซลล์ แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านวิชาการจากการไปศึกษาดูงานพื้นที่อื่นทั้งในทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามัน และองค์ความรู้ด้านต่างๆที่แต่ละเครือข่ายมีความถนัดเฉพาะตนเฉพาะบริบทของพื้นที่ เช่น ปัญหาของระบบน้ำจืด ระบบนิเวศที่ไม่เอื้ออำนวย

3. การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร สมาชิกของเครือข่ายสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันได้หรือเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ร่วมกัน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ บุคลากร

4. การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ สมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วมจะมีการสร้างสรรค์ผลักดันประเด็นใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับแนวทางฟื้นฟู อนุรักษ์ ทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ การสร้างแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่สมบูรณ์ในพื้นที่ที่จะต้องใช้เป็นสถานที่การอนุรักษ์ การสร้างบ้านปลา (ซั้งเชือก) การสร้างแนวสร้างแนวปะการัง เป็นต้น

5. การร่วมมือเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้และประชาสัมพันธ์ แกนนำเครือข่ายสมาชิกแต่ละพื้นที่จะได้รับเชิญทำหน้าที่เป็นวิทยากร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ของระบบธนาคารปูม้าให้แก่สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และบุคคลที่สนใจได้เป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา กลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารโครงการธนาคารปูม้า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

กลยุทธ์การสื่อสาร : โครงการธนาคารปูม้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ เป็นกลยุทธ์เชิงวิธีการที่ใช้เป็นแนวทางวิธีการไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ คือ การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของปูม้าก่อให้เกิดความยั่งยืนภายในอ่าวคุ้งกระเบน ซึ่งเป็นกลยุทธ์การร่วมมือเพื่อพัฒนา (Joint development) การหาความร่วมมือจากภายนอกที่จะนำไปสู่การได้ประโยชน์ร่วมกัน ตามที่ เทเลอร์ เจย์ ดับ.บลิว (Taylor J.W. (1990) นำเสนอไว้ และกลยุทธ์หลักที่นำมาใช้ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์เชิงรุก (Proactive Strategies) เป็นการทำงานเชิงวิธีการที่วางแผนเตรียมการคาดคะเนถึงประเด็นปัญหาที่อาจก่อตัวขึ้นในวันข้างหน้า กล่าวคือ หากขาดการฟื้นฟู อนุรักษ์ ขาดการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ปูม้าต้องเข้าสู่สภาวะขาดแคลน ประมงพื้นบ้านต้องเสี่ยงกับการประกอบอาชีพที่อาจขาดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของไกรวัล ขวัญอ่อน (2559 : 456) ที่พบว่า ชุมชนจึงจำเป็นต้องหาแนวทาง รวมถึงรวบรวมผู้ที่มีความสมัครใจที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมและพร้อมให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาอนุรักษ์พันธุ์ปูม้าและทรัพยากรทางประมงที่กำลังจะหมดไป ศูนย์กลางเครือข่ายหรือศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จึงได้มีการเตรียมการเพื่อแก้ไขปัญหาไว้ก่อนล่วงหน้า ขณะเดียวกันเมื่อโครงการกำลังดำเนินการอยู่ศูนย์กลางเครือข่ายก็ต้องรับกับสถานการณ์ต่างๆหรือปัญหาที่องค์กรหรือโครงการเผชิญอยู่จัดว่าเป็นกลยุทธ์เชิงรับ (Reactive Strategies เช่น การจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการทำประมงปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน ปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีหน่วยเฝ้าระวังตลอด 24 ชั่วโมง ตามที่ สมิธ อาร์.ดี (Smith R.D. (2002) ได้อธิบายไว้

กลยุทธ์การสื่อสาร ดังกล่าวเป็นกลยุทธ์สำหรับการสื่อสารสาธารณะหรือการรณรงค์ทางสังคม ดังที่ (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ : 2554 :48) ได้นำเสนอไว้ ทั้งนี้ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสารที่สร้างความน่าเชื่อได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ เย็นจะบกและคณะ(2547) อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ (2548 : 50) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรกร:ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้วิจัยพบว่า “ทฤษฎีใหม่” มีผู้ส่งสารเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นองค์ประมุขอันเป็นที่เคารพรักและศรัทธาอย่างสูงสูด ดังนั้น ความเชื่อศรัทธาและไว้วางใจในผู้ส่งสาร”(Sender credibility & trustworthiness) ทำให้การเผยแพร่ “ทฤษฎีใหม่” นี้ไม่มีความจำเป็นต้องโน้มน้าวแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้รับสารยังรวมตัวเป็น “เครือข่าย” ที่มีกระบวนการสื่อสารภายในเครือข่ายที่ส่งผลต่อการเปิดรับ การรับรู้ การตีความ การแสวงหาข่าวสาร ขณะเดียวกันปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ได้แก่ (1) การสร้างความอุ่นใจ (safety

factor) (2) คุณสมบัติของผู้ส่งสารที่มีความเชี่ยวชาญ และ(3) ด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (dynamism factor) ยังสอดคล้องกับเบอร์โล และคณะ(อ้างถึงในอรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2554) ที่ได้อธิบายไว้

กลยุทธ์เกี่ยวกับการสร้างสาร ประเด็นสำคัญของเนื้อหาสารที่นำเสนอจะชี้ให้ผู้รับสารเห็นถึงการได้ประโยชน์ร่วมกันของเครือข่ายทั้งหมด ดังนั้นกลยุทธ์ด้านสารของคณะทำงานโครงการและกลยุทธ์ด้านสารของเครือข่ายแกนนำสมาชิกโครงการธนาคารปูม้าจึงมีลักษณะรูปแบบคล้ายคลึงกัน เนื้อหาสารที่นำเสนอมีลักษณะจูงใจโดยใช้อารมณ์ทางบวก (Positive emotional appeals) หรือการทำให้รู้สึกดีแสดงให้เห็นการรักษ์ทรัพยากรภายในท้องถิ่น จูงใจด้วยเหตุผลการให้ข้อมูลสนับสนุนที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย พร้อมแสดงความเชื่อมโยงระหว่างสาเหตุกับผลที่เกิดขึ้น ประกอบกับการใช้อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นเครื่องจูงใจโดยอาศัยคุณสมบัติในสายตาของผู้รับสารความน่าเชื่อถือต่างๆ นอกจากนี้ เนื้อหาสารที่เน้นการสร้างจิตสำนึกใช้วิธีปลูกฝังความรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกภายในเครือข่ายธนาคารปูม้าและชุมชน ข้อสรุป ทั้ง 3 แนวทาง “ไม่ขายปูม้านอกกระดอง ไม่ซื้อปูไข่และไม่บริโภค” มีลักษณะเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม โดยเริ่มจากให้ความรู้แก่สมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่ได้เรียนรู้เพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ สนับสนุน คล้อยตามและท้ายที่สุดเกิดการปฏิบัติตามตรงตามที่ ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ : 2554 : 57-63) อธิบายไว้ สำหรับกลยุทธ์เกี่ยวกับสื่อ พบว่า ไม่ได้มีงบประมาณในการผลิตสื่อเฉพาะกิจของโครงการ การประชาสัมพันธ์และการถ่ายทอดองค์ความรู้ใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่มีประสบการณ์ตรง คณะทำงานของโครงการ แกนนำสมาชิก วิทยุติดตาม แอพพลิเคชั่นไลน์ Facebook โทรศัพท์ ที่อาศัยการเจรจาพูดคุย สร้างข้อตกลงเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน สื่อใหม่ สื่อกิจกรรม การประชุมแบบไม่เป็นทางการ ตลอดจนการเปิดเวทีประสานงานในวาระที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับงานวิจัยของภารดี พึ่งสำราญ (2558: 40-54) เรื่อง กระบวนการสื่อสารแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการแพร่กระจายนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่พบว่า ผู้ส่งสารจะส่งสารผ่านสื่อบุคคลเป็นหลัก (คณะทำงาน วิทยากรที่เชี่ยวชาญด้านต่างๆ) และใช้สื่อผสมควบคู่กันไป ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ (เอกสาร คู่มือ) สื่อกิจกรรม (การบรรยายและอบรมเชิงปฏิบัติการ การสาธิต/ตัวอย่าง จุดสาธิต แปลงเกษตร แหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน ศูนย์เรียนรู้ กิจกรรมประชาสัมพันธ์และการให้บริการต่างๆ)

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของโครงการธนาคารปูม้า เป็นลักษณะการทำงานที่มีรูปแบบความมือเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จสามารถตรวจสอบได้ใช้เครือข่ายเป็นเครือมือเพื่อสร้างมิตรภาพ(สังกัด) เป็นพลังของเครือข่ายที่ยึดโยงผลประโยชน์ร่วมกัน การสร้างการแปลความหมายเดียวกันและการยอมให้แลกเปลี่ยนทรัพยากร สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าทุกองค์กรต้องมีเครือข่ายเป็นองค์ประกอบ ตรงตามทัศนะที่ สุรพงษ์ โสธนะเสียร (2559 : 178) นำเสนอไว้ อนึ่ง การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายระหว่างศูนย์กลางหรือแม่ข่าย (central) กับกลุ่ม (cluster) /ลูกข่าย (peripherals) จักถูกเรียกว่าเป็นสะพาน (bridges) สะพานอาจเชื่อมโยงระหว่างคน หรืองาน สิ่งนั่นก็คือเนื้อหาสารที่เรียกว่าระบบองค์ความรู้ของโครงการธนาคารปูม้า ตามที่ สุรพงษ์ โสธนะเสียร (2559 : 176-177) ได้แสดงไว้

องค์ประกอบของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้า ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม ทั้ง 4 กลุ่มมีการรับรู้มุมมองร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณภัสนันท์ อำไพ (2559 :บทคัดย่อ) ที่ระบุถึง องค์ประกอบสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างกลุ่มทำให้เกิดเครือข่าย คือ สมาชิกกลุ่มต้องรับรู้มุมมองร่วมกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน โดยรับทราบถึงเหตุผลสาเหตุในการเข้าร่วมเครือข่าย มองเห็นจุดหมาย

ปลายทางร่วมกันในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปูม้าภายในอ่าวคุ้งกระเบน ซึ่งเป็นพื้นฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกันเป็นจุดดึงดูดในการเข้าร่วมเครือข่าย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายในวงกว้าง เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ เชิงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 36-43) อธิบายไว้ และปาริชาติ วลัยสเถียร (2543) ยังได้เพิ่มเติมว่า หลักการดำเนินงานของเครือข่ายจะเป็นลักษณะของเครือข่ายกิจกรรมและเครือข่ายความคิด

ทิศทางในการสื่อสาร (Direction) ของเครือข่ายธนาคารปูม้ามีทิศทางในการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal communication) เป็นไปในลักษณะสองทาง (Two-way communication) คือเป็นการสื่อสารในลักษณะที่สมาชิกทุกคนของเครือข่ายได้ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ได้มีการสั่งการลงมาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่ง แต่มีการสื่อสารภายในเครือข่ายแบบเท่าเทียมกัน เส้นทางการไหลของข่าวสารจะเชื่อมโยงการสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันกับเครือข่ายทั้งหมด สอดคล้องกับงานวิจัยของภูริดา เชวงศักดิ์สงคราม (2558) ที่ศึกษาเครือข่าย ขั้นตอนการรณรงค์และกลยุทธ์การสื่อสารของโครงการสวนผักคนเมือง พบว่า ทิศทางในการสื่อสาร (Direction) ของเครือข่ายโครงการสวนผักคนเมืองมีทิศทางในการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal communication) เป็นไปในลักษณะสองทาง (Two-way communication) คือ เป็นการสื่อสารในลักษณะที่โครงการสวนผักคนเมืองและสมาชิกทุกคนในเครือข่ายทุกเครือข่ายที่เข้ามาประสานงานกับโครงการสวนผักคนเมืองในการรณรงค์เผยแพร่การทำเกษตรในเมืองมีความเท่าเทียมเสมอกัน ซึ่งทิศทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายธนาคารปูม้าปรากฏได้ใน 3 ประเภทจากทั้งหมด 5 ประเภทตามที่ ณัฏฐ์สุดา วิจิตรจามรี (2558:146-147) ได้นำเสนอไว้ คือ (1) เครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Wheel network) (2) เครือข่ายการสื่อสารที่ติดต่อกันได้หมดทุกคน (All-channel network) (1) เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle network) โดยรูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายโครงการธนาคารปูม้าเป็นลักษณะการใช้ประโยชน์ของเครือข่ายตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สามารถตรวจสอบได้ ความเป็นหุ้นส่วนความสำเร็จคือพลังการเคลื่อนไหวการเล่นบทบาทของเครือข่าย ดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 84-89) ได้แสดงทัศนะไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารยังขาดมิติกลยุทธ์เกี่ยวกับผู้รับสาร ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า มิติผู้รับสารยังเป็นอีกมิติที่น่าสนใจสำหรับนักสื่อสารชุมชนที่ควรได้รับพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยศึกษาในครั้งต่อไป ทั้งนี้เพื่อสะท้อนปัจจัยต่างๆที่ก่อให้เกิดการสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร ตลอดจนผลการเปลี่ยนแปลงที่ก่อรูปขึ้นภายในชุมชน

Reference

Ampai, N. (2016). “khrūakhāi kānsūsān khrongkān phūkpintō khāo kap kānphatthanā sakkayaphāp talāt thāng lūak khǫng klum tham nā lœ̄k khēmi čhangwat ʻāng thǫng” [Pook Pin To Kao Communication Network and Development of Alternate Chemical-Free Rice Market in Aung Tong Province]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 9,1 (January - April) : 1025

Benjarongkij, Y. (2011). “kānwāngphǣn læ kānpramœ̄nphon kānsūsān chœ̄ngkon yut” [Planning and evaluation for strategic communication].Textbooks Project, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University. pp. 13-46.

Chareonwongsak, K (2000). “ kānčhatkān khrūakhāi : konlayut samkhan sū khwāmsamret khǫng kān padirūp kānsuksā ”[Network management: an important strategy for the success of reforms education]. Bangkok: Success Media.

FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit, 1996. http://www.fao.org/wfs.

Kaewthep, K.(2005). “kāo tǫ pai khǫng kānsūsān phūa kānphatthanā chumchon” [The next step in communication for community development].Thailand Research Fund (TRF). Bangkok: Zeno Design Limited Partnership.

Kwanon, K. (2016). “ nǣothāng kānsāng khwāmyangyūn khǫng kitčhakam thanākhān pūmā tambon lǣm phakbīa ʻamphœ̄ bān lǣm čhangwat phet burī” [A Sustainability development creation of crabs banking Laem Phak Bia ,Ban Laem ,Phetchaburi Province]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 9,1 (January - April) : 456

Phuengsamran, P. (2015). “krabūankān sūsān pratyā sētthakit phǫphiang nai kān phrǣkrachāina watkam phūmpanyā thǫngthin kǫrani suksā sūn suksā kānphatthanā ʻāo khu ngok ra bēn ʻannūang mačhak phraratchadamri” [Communications process in sufficiency economy of the Innovation diffusion local wisdom, case study kung krabaen by royal development study center]. Journal of Business, Economics and Communications.10,2,(April -September):40-54.

Pilanowat, O. (2011).“kān sụ̄sān phụ̄a nomnāo čhai” [Persuasive communication]. Bangkok: Printing Chulalongkorn University.

Rittirut, U. (2013). “kān čhatkān sapphayākoṇ pramong” [Fisheries resource management]. Bangkok: Publisher Odeon Store.

Sathapitanon, P. (2008). “ kān sụ̄sān praden sāthārana læ kān plīanplǣng nai sangkhom Thai” [Communication of public issues and changes in Thai society].Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Smith, R.D. (2009). Strategic Planning for Public Relations. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates.

Sotanasathien, S. (2016). “thritsadī kān sụ̄sān” [Theory of communication]. Bangkok: Rabiangthong Printing House.

Taylor J.W. (1990). Developing Winning Strategic Plans. Maywood, NJ.: Alexander Hamilton Institute lnc.

Valaisathien, P.(2000). “krabuānkān læ theknik kānthamngān khoṇng nakphatthana ” [Process and technical work of developers]. Bangkok:Thailand Research Fund.

Wichitchamaree, N (2015).“kān sụ̄sān nai ʻongkoṇ”[Communication in the organization]. Kasetsart Publishing House. Kasetsart University Book Center.